

правовому регулюванню використання та охорони її континентального шельфу [5, с. 408]. Це підтверджує ст. 4 Закону «Про виключну (морську) економічну зону України», де зазначено, що суверенні права та юрисдикція України щодо морського дна В(м)ез і його надр реалізуються відповідно до законодавства України про континентальний шельф та Кодексу про надра.

4) Континентальний шельф та В(м)ез є багатоаспектними явищами. Вони виконують екологічні, економічні, культурно-оздоровчі та інші функції. Їм притаманні загальні ознаки об'єктів екологічного права: нерозривний зв'язок з навколишнім природним середовищем, індивідуалізація у просторі, наявність у їх межах різноманітних природних ресурсів, можливість їх використання, виникнення специфічних екологічних правовідносин, що потребують свого юридичного врегулювання тощо.

Наведене дозволяє констатувати і підтримати думку екологів-правознавців [6, с. 80] про те, що континентальний шельф та виключна (морська) економічна зона України становлять завершений природний комплекс, який включає сукупність природних процесів, природних об'єктів та їх ресурсів у їх екологічних взаємозв'язках: морське дно (підводна територія), його надра, живі організми (тваринний світ), рослинний світ, мінеральні ресурси, водні ресурси, які співіснують в єдиній екологічній системі та взаємовпливають один на одного.

Специфікою правового регулювання охорони такого природного комплексу повинна бути наявність подвійного правового режиму: з одного боку,

охорона окремих природних компонентів, що є складовими континентального шельфу та В(м)ез (регулюється як правило природоресурсним законодавством), а з іншого – охороні мають підлягати не тільки окремі складові компоненти, а й екологічні взаємозв'язки між ними, середовище їх існування, тобто, континентальний шельф та В(м)ез як природний комплекс у цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція ООН про континентальний шельф від 29.04.1958 р. [Текст] // Відомості Верховної Ради України СРСР. – 1964. – № 28. – С. 46.
2. Салміна Я. Науково-теоретичні та законодавчі засади поняття континентального шельфу [Текст] / Я.Салміна // Юридична Україна. – 2012. – №12. – С. 97-103 .
3. Конвенція ООН з морського права від 10.12.1982 р. (ратифікована Україною Законом України від 03.06. 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 31. – Ст. 254.
4. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16.05.1995 р. № 162 [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 21. – Ст. 152.
5. Короткий Т.Р. Правове регулювання використання й охорони природних ресурсів виключної (морської) економічної зони та континентального шельфу / Екологічне право України: підручн. для студ. вищих навч. закладів / за ред. Каракаша І.І. – Одеса: Фенікс, 2012. – 788 с.
6. Черноус О.В. Развитие концепции исключной (морской) экономической зоны в современной эколого-правовой науке [Текст] / О.В. Черноус // Часопис Київського університету права. – 2004. – № 4. – С. 78-81.

УДК 351.777.61

ПРО ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВІДХОДІВ

Єрмолаєва Т. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри екологічного права
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

Анотація: Стаття присвячена проблемі визначення правової категорії відходів. Розглянуті деякі точки зору, а також законодавче визначення поняття відходів, проаналізовані особливості та ознаки за якими було наведено найбільш обґрунтоване визначення останніх.

Ключові слова: відходи, токсичні відходи, залишки виробництва, бракована продукція.

Анотация: Статья посвящена проблеме определения правовой категории отходов. Рассмотрены несколько точек зрения, а также законодательное понятие отходов, проанализированы особенности и признаки по которым было приведено наиболее обоснованное определение последних.

Ключевые слова: отходы, токсические отходы, остатки производства, бракованная продукция.

Annotation: Some problematic issues of definition of waste. The article deals with the legal definition of waste categories. We consider several points of view, as well as the legal concept of waste, analyzed the characteristic and attributes for which it was given the most reasonable definition of the latter.

Key words: waste, toxic waste, remnants of production, of defective products.

Суспільство впливає на навколишнє природне середовище в процесі задоволення людиною своїх

потреб. Потенційно і фактично масштаби таких впливів залежать від видів задоволення потреб, насамперед матеріальних потреб і пов'язаного з цим розвитком промисловості, енергетики, транспорту,

сільського господарства і т.д. Однак здійснення зазначених та інших видів життєдіяльності суспільства пов'язано з накопиченням різноманітних видів відходів, які справляють у край негативні наслідки на навколишнє природне середовище. Крім того, деякі види відходів належать до категорії небезпечних для життя і здоров'я людини і потребують суворого режиму поводження з ними.

Ситуація, що склалася з охороною навколишнього природного середовища, із забрудненням територій відходами, потребувала і потребує невідкладних дієвих заходів, пов'язаних, зокрема, із застосуванням правових важелів впливу.

Законодавство України про відходи складається з низки законодавчих актів, зокрема, Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про відходи», «Про поводження з радіоактивними відходами», «Про забезпечення санітарного і епідеміологічного благополуччя населення», «Про металобрухт», «Про охорону атмосферного повітря», «Про пестициди та агрохімікати», Кодексу України про надра та інших нормативно-правових актів. Базовим нормативно-правовим актом, який регулює відносини щодо відходів, є Закон України «Про відходи». Він визначає правові, організаційні та економічні засади діяльності, пов'язаної із запобіганням або зменшенням обсягів утворення відходів, їхнім збиранням, обробленням, утилізацією та видаленням, знешкодженням та захороненням, а також із відверненням негативного впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини на території України.

Державна політика щодо поводження з відходами, яка відображена у законодавстві, здійснюється за такими напрямками:

а) забезпечення повного збирання і своєчасного знешкодження та видалення відходів, а також дотримання правил екологічної безпеки при поводження з ними;

б) зведення до мінімуму утворення відходів та зменшення їх небезпечності;

в) забезпечення комплексного використання матеріально-сировинних ресурсів;

г) сприяння максимально можливій утилізації відходів шляхом прямого повторного чи альтернативного використання ресурсно-цінних відходів;

г) забезпечення безпечного видалення відходів, що не підлягають утилізації, шляхом розроблення відповідних технологій, екологічно безпечних методів і засобів поводження з відходами;

д) організація контролю за місцями та об'єктами розміщення відходів для запобігання шкідливого впливу їх на навколишнє природне середовище та здоров'я людини;

е) здійснення комплексу науково-технічних і маркетингових досліджень для виявлення й визначення ресурсної цінності відходів з метою їх ефективного використання;

е) сприяння створенню об'єктів поводження з відходами;

ж) забезпечення соціального захисту працівників, зайнятих у сфері поводження з відходами;

з) обов'язків обліку відходів на основі їх класифікації та паспортизації.

Нажаль, Україна належить до кола країн із найбільш високими обсягами утворення та накопичення промислових відходів. Так, щороку на підприємствах України утворюється більше 100 мільйонів тонн токсичних відходів, як містять шкідливі для здоров'я людини важкі метали. Окрему групу токсичних відходів становлять заборонені для використання хімічні засоби захисту рослин. Також, безпеку для життя і здоров'я людини становлять радіоактивні відходи. Нагального вирішення потребує також проблема і побутових відходів. У населених пунктах щороку накопичується близько 35 млн. кубометрів твердих побутових відходів. Ці відходи є істотним фактором засмічення, зараження і забруднення навколишнього природного середовища [1, с. 718].

Зазначені обставини вимагають чіткого закріплення юридичного визначення такого поняття, як «відходи», виявлення його ознак та юридичної природи.

Поняття відходів як правової категорії обґрунтовується в юридичній літературі та передбачається у нормативно-правових актах національного законодавства України про відходи, а також у правових актах Європейського Союзу. Воно може розглядатися на підставі різних підходів. Зокрема, з огляду на їх фізичні властивості, відходи можна визначити як будь-які, переважно тверді, речовини, матеріали чи предмети, що створюються в процесі людської діяльності. Стосовно економічних ознак, відходи виявляються ресурсом для інших видів виробництва. Стосовно екологічних властивостей відходи постають як фактор негативного впливу на середовище у процесі їх утворення, використання чи поводження з ними. Залежно від кількісних і якісних величин відходів та їх складу такий вплив може визначатися як небезпечний.

Відповідно до Закону України від 5 березня 1998 року «Про відходи» в редакції від 18 листопада 2012 року, останні визначаються як будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворилися у процесі виробництва та споживання, також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості і не мають подальшого використання за місцем утворення чи виявлення і від яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення.

До основних ознак відходів, виходячи з аналізу правового їх визначення можна віднести: по-перше, що відходами є речовини, матеріали і предмети, що утворюються у процесі виробництва і споживання, а також товари (продукція), що повністю або частково втратили свої споживчі властивості. Тобто, поняття відходів обмежується, як і раніше до внесення змін у Закон, тільки сферою людської діяльності. Однак з цим можна не погодитися, оскільки вони можуть утворюватися також внаслідок природних та техногенних катастроф і відходів, виробником яких стають інші, крім людини, біологічні істоти; по-друге, такі речовини, матеріали, предмети не можуть у подальшому використовуватись за місцем утворення чи виявлення. Саме неможливість використання в подальшому цих відходів дає змогу їх

відокремлення від інших об'єктів, які не належать до категорії відходів; по-третє, нормами права передбачається наявність їх власника, тобто належність відповідним особам, що приймають рішення стосовно подальшої діяльності поводження з відходами. Суб'єктами права власності на відходи є юридичні і фізичні особи, територіальні громади, а також держава. Вони володіють, користуються і розпоряджаються ними в межах, визначених законом. Власниками відходів можуть бути як виробники відходів, тобто суб'єкти, діяльність яких призводить до їх утворення, так і інші особи, які набули права власності на підставі правочинів. Існують випадки, коли власники відходів невідомі, у цьому разі вони визнаються безхазяйними і їх правовий режим визначається відповідно до законодавства. Порядок виявлення та обліку безхазяйних відходів визначається Кабінетом Міністрів України (ст. 12 Закону України «Про відходи»); по-четверте, відходи є об'єктом права власності, яке може переходити від однієї особи до іншої в порядку, передбаченому законом; по-п'яте, власник відходів повинен позбутися їх шляхом утилізації чи видалення. Згідно із ст. 1 Закону України «Про відходи» утилізація передбачає використання відходів як вторинних матеріальних чи енергетичних ресурсів. У свою чергу операція по видаленню відходів, навпаки, не призводить до їх утилізації; по-шосте, відходи характеризуються подвійною природою. Як забруднююча речовина вони створюють певну небезпеку навколишньому природному середовищу, є істотним фактором забруднення, засмічення, зараження довкілля. Тому відходи в першу чергу підлягають видаленню чи переробці з метою захисту навколишнього природного середовища, життя і здоров'я людини від їх негативного впливу. Водночас, певні види відходів можливо утилізувати, а тому вони є додатковим джерелом матеріальних та енергетичних ресурсів.

Однак найбільш повним і змістовним є визначення поняття відходів, що закріплене у Державному класифікаторі відходів ДК 005-1996, відповідно до якого відходами визнаються будь-які речовини та предмети, утворювані у процесі виробництва та життєдіяльності людини, внаслідок техногенних чи природних катастроф, що не мають свого подальшого призначення за місцем утворення і підлягають видаленню чи переробці з метою забезпечення захисту навколишнього середовища і здоров'я людей або з метою повторного їх залучення у господарську діяльність як матеріально-сировинних і енергетичних ресурсів, а також послуги, пов'язані з відходами.

До відходів належать:

- залишки сировини, матеріалів, напівфабрикатів, тощо, утворені в процесі виробництва продукції або виконання робіт і втратили цілком або частково вихідні споживчі властивості (відходи виробництва);
- розкриті і супутні гірничі породи, що видобуваються у процесі розроблення родовищ корисних копалин;

- залишкові продукти збагачення та інших видів первинної обробки сировини (шлам, пил, відсів тощо);

- новоутворені речовини та їх суміші, утворені в термічних, хімічних та інших процесах і які не є метою даного виробництва (шлак, зола, кубові залишки, інші тверді та пастоподібні утворення, а також рідини та аерозолі);

- залишкові продукти сільськогосподарського виробництва (у т. ч. тваринництва), лісівництва і лісозаготівель;

- бракована, некондиційна продукція усіх видів економічної діяльності або продукція, що забруднена небезпечними речовинами і не придатна до використання;

- неідентифікована продукція, застосування (експлуатація) або вживання якої може спричинити непередбачені наслідки, у т. ч. мінеральні добрива, отрутохімікати, інші речовини;

- зіпсовані (пошкоджені) і неремонтоздатні чи відпрацьовані, фізично або морально зношені вироби та матеріали, які втратили свої споживчі властивості (відходи споживання);

- залишки продуктів харчування, побутових речей, пакувальних матеріалів тощо (побутові відходи);

- осади очисних промислових споруд, споруд комунальних та інших служб;

- залишки від медичного та ветеринарного обслуговування, медико-біологічної та хіміко-фармацевтичної промисловості, аптечної справи;

- залишкові продукти усіх інших видів діяльності підприємств, установ, організацій і населення;

- матеріальні об'єкти та субстанції, активність радіонуклідів або радіоактивне забруднення яких перевищує межі, встановлені чинними нормами, за умови, що використання цих об'єктів та субстанцій не передбачається (радіоактивні відходи).

Отже, більш доцільним та обґрунтованим, з аналізу чинного законодавства та визначення основної ознаки правової категорії «відходи», слід розуміти під останніми – матеріали, предмети, речовини, які утворюються внаслідок людської діяльності та функціонування інших біологічних істот, природних та техногенних ситуацій, які не мають свого подальшого використання за місцем їх утворення, мають власника який повинен усіма можливими засобами запобігти їх утворенню, або ж позбутися їх у встановленому у законодавстві порядку шляхом утилізації, видалення чи переробки з метою забезпечення екологічної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / За заг. ред. Ю.С. Шемшеченка. – К.: ТОВ «Юридична думка», 2005. – 848 с.
2. Про відходи: Закон України від 05.03.1998 р. (з наступними змінами і доповненнями) // Офіційний вісник України. – 1998. – №13. – Ст. 483.
3. Державний класифікатор відходів ДК 005-1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/big/text78>